

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

**Розвиток вокально-хорових навичок учнів молодших класів початкових
мистецьких закладів**

Виконала:

магістрантка II курсу, групи ММ1-М19
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Пасовиста Наталія Михайлівна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, професор
Печенюк М.А.

Рецензент: канд. пед. наук,
доцент Яропуд З. П.

Кам'янець-Подільський - 2020

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із напрямів державної політики України в галузі освіти є спрямування системи національної освіти на розвиток і становлення творчої особистості, максимальне розкриття її природного потенціалу, здібностей та задатків. Означені завдання реалізуються відповідно до вітчизняних і міжнародних стандартів, окреслених в державних документах, серед яких – Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» (2002), Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 р. (2009), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський простір (2004), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Державна програма «Освіта» (Україна ХХІст.), Закони України «Про освіту» (2019 р.), «Про загальну середню освіту» (2017 р.).

Прийнято вважати, що саме хоровий спів, значною мірою сприяє ідейно-естетичному вихованню співаків, задоволенню їхньої потреби у створенні нових духовних цінностей. Постійно зростають, розширюються і набувають більш важливого характеру соціальні функції хорового співу – виховна, пізнавальна, художньо-естетична, комунікативна тощо.

Як складова музичного виховання, хоровий спів безпосередньо спрямований на формування естетичних почуттів, смаків, художніх здібностей та інтересів особистості, на розвиток її естетичної культури, здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси. Мова йде, перш за все, про прищеплення учням інтересу до музики, розвиток навичок образного, осмисленого сприйняття її, формування художніх смаків, музичних здібностей. Розв'язати ці завдання покликані не лише уроки музичного мистецтва, які є основною формою музичного виховання в школі, але й позакласна гурткова робота, зокрема, заняття у хорових колективах.

Загальновідомо, що основою навчання хоровому співу є розвиток дитячого голосу. Здійснення всіх виховних і навчальних завдань, які

вирішуються в хоровому процесі, неможливе без формування того складного музичного інструмента, яким є дитячий голос.

Головними передумовами успішної вокально-хорової роботи є знання педагогом особливостей розвитку голосу учня, наявність у нього активного хорового слуху, вміння чітко і виразно говорити та співати. Йому зовсім не обов'язково мати великий голос. Принципово важливим є те, як він ним користується, зокрема в дитячій аудиторії, оскільки позитивні слухові впливи діють на голосовий апарат дитини, стимулюють і спрямовують її роботу.

Досліджуючи особливості голосового апарату, його функції, цих поглядів дотримуються педагоги і фізіологи (Є. Алмазов, В. Багадуров, Н. Ветлугіна, М. Грачов, Л. Дмитрієв, І. Левидов, В. Морозов, М. Орлов, В. Шацька) які зазначали, що голосові м'язи починають формуватися в дитини в 7-9 років. Унаслідок акселерації формування дитячого голосу завершується в 11-12 років, після чого, як правило, наступають тривалі мутаційні зміни.

Дитячий хор може бути одноголосим (унісонним), двоголосим, триголосим і чотириголосим. У початковій школі діти співають двоголосся.

Зазначена проблема є цілком на часі, так як сьогодні однією з гострих проблем у музично-естетичному вихованні школярів є занепад хорового виконавства – вилучення хорового репертуару з виступів шкільних вокальних колективів, ігнорування хорової діяльності як на уроці музичного мистецтва, так і в позаурочний час. Можливо, це є результат пошуку більш легких шляхів роботи вчителя музики або наслідок нерозуміння виняткового впливу хорового співу на виховання людини, формування її морально-естетичної культури, всебічного гармонійного розвитку.

Однією з важливих особливостей хорового співу є його колективна основа, яка значно ускладнює розв'язання питань стосовно техніки виконання. Тут успіх залежить від кожного зокрема і від колективу в цілому. Саме у взаємовідносинах співака з колективом, співаків як елементу і цілого полягає характерна риса хорового виконавства. Навчити співати кожного і навчити співати хором, в ансамблі – таким є двоєдине завдання вокально-хорового

навчання, для виконання якого необхідні знання особливої техніки хорового виконавства, специфічних засобів виразності, пов'язаних зі своєрідністю і можливостями інструмента виконання – голосу.

Проблема вокально-хорових навичок учнів розглядалася в працях багатьох учених, проте питання розвитку вокально-хорових навичок учнів молодших класів початкових мистецьких навчальних закладів потребує додаткового вивчення, що і зумовило вибір теми дослідження: **«Розвиток вокально-хорових навичок учнів молодших класів початкових мистецьких навчальних закладів».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність методики роботи з розвитку вокально-хорових навичок учнів молодших класів початкових мистецьких навчальних закладів у процесі занять в хоровому колективі.

У відповідності до мети поставлено наступні **завдання**:

1. Вивчити та проаналізувати літературу з проблеми дослідження, теоретично обґрунтувати сутність поняття вокально-хорових навичок.
2. З'ясувати вікові особливості розвитку дитячого голосу.
3. Здійснити огляд та охарактеризувати творчу діяльність провідних дитячих хорових колективів.
4. Дослідити та перевірити на практиці методику роботи з дитячим хоровим колективом.

Об'єкт дослідження – процес розвитку вокально-хорових навичок учнів молодших класів закладах середньої освіти.

Предмет дослідження – методика розвитку вокально-хорових навичок школярів в дитячому хоровому колективі.

Методи педагогічного дослідження. Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових взаємодоповнюючих методів дослідження:

- *теоретичних*: аналіз, порівняння, обґрунтування і узагальнення словниково-енциклопедичної, наукової, навчально-методичної літератури для

визначення базових понять дослідження, окреслення методології дослідження, обґрунтування технології розвитку вокально-хорових навичок учнів молодших класів;

- *емпіричних*: діагностичні (бесіда, анкетування, прослуховування, творчі завдання) для визначення рівня сформованості вокально-хорових навичок учнів початкових класів у процесі хорових занять.

Методологічну та теоретичну основу дослідження складають концептуальні положення філософсько-естетичної, психологічної та педагогічної науки; філософсько-естетичні положення про роль мистецтва у формуванні особистості; положення теорії та методики музично-естетичного навчання та виховання.

Теоретичну основу дослідження становлять філософські положення про роль і місце мистецтва у формуванні духовного світу особистості; основні закономірності психічного розвитку дитини та положення про вікові особливості музичного сприймання молодших школярів; питання естетичного виховання школярів; базові положення національної освіти й виховання, концепції реформування мистецької освіти в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в доповненні змісту, розробці доцільних форм, методів і засобів вокально-хорового навчання учнів. Результати дослідження можуть використовуватися вчителями у роботі з дитячими хоровими колективами.

Апробація результатів дослідження здійснювалися у процесі педагогічної діяльності на базі хорового колективу обласної школи мистецтв м.Тернополя. Опубліковано дві статті у збірнику наукових праць студентів і магістрантів мистецьких спеціальностей педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2019, 2020 рр.)

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Список використаної літератури охоплює 70 найменувань. Робота викладена на 86 сторінках друкованого тексту, додатки займають 11 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі викладено теоретичне узагальнення формування вокально-хорових навичок молодших школярів у школах початкової спеціалізованої мистецької освіти. Вивчивши та проаналізувавши літературу з проблеми дослідження, робимо наступні висновки:

1. Вокально-хорові навички – це сукупність елементарних знань з вокально-хорової методики, втілених у виконавській практиці, які слугують підґрунтям майбутнього професіоналізму та особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Хоровий спів – найбільш доступний і масовий вид мистецтва. Співаючи в хорі, діти вже з молодшого шкільного віку можуть вдосконалювати музичні і вокальні здібності. Хоровий спів покликаний розвивати високі духовні почуття, громадянське мислення і патріотизм, виховувати емоційну культуру і естетичні почуття.

2. Експериментальне дослідження проблеми розвитку вокально-хорових навичок учнів молодших класів початкових мистецьких навчальних закладів, яке проводилося на базі хорового колективу обласної школи мистецтв м. Тернопіль, дало підстав нам зробити висновок, що заняття учнів молодших класів у хоровому колективі в значній мірі позитивно впливає на їх розвиток вокально-хорових навичок.

3. Особливості вокально-хорової роботи з дитячим хоровим колективом початкових мистецьких закладів полягають у виконанні умов успішного формування вокально-хорових навичок, ними є: зацікавлене, емоційне і водночас свідоме ставлення молодших школярів до співу. Під час навчання в хоровому колективі діти набувають хорових навичок – навичок строю (інтонаційної узгодженості) і ансамблевих навичок (узгодженості сили звучання, тембру, темпу, метру і ритму); вокальних навичок, що вимагає – вільного, ненапруженого співу, чіткої співацької дикції (розбірливість, правильність вимови тексту у співі, що є наслідком знання і розуміння тексту,

відчуття музичного образу і бажання донести його до слухачів, систематичної роботи над формуванням навички словоутворення).

3. Організаційно-методичні особливості роботи хормейстера полягають у тому, що дітей, школярів, необхідно навчити співати, розвиваючи не лише його вокальні дані, а й сприйняття хорової музики, музичного мистецтва загалом. У всіх учасників колективу з'явилося сильніше бажання відвідувати репетиції хорового колективу, вони отримали більше знань з музичного мистецтва в порівнянні з іншими однокласниками; у школярів з'явилися улюблені хорові твори та виконавці, зросли їх естетичні смаки щодо сприймання творів музичного мистецтва. Вони віддають перевагу музиці, яка відповідає їхнім смакам, запитам та інтересам

4. Аналіз проблеми хорового виховання в історії музичної освіти в Україні дає усі підстави стверджувати, що саме засобами хорової музики необхідно розвивати дитячу особистість, оскільки вона зберігає у собі всі виховні можливості. Аналіз історії національної музичної освіти засвідчив, що в Україні утвердилися традиції хорового виховання дітей, які полягають у культивуванні в молодого покоління любові до українського національного мистецтва на основі хорового виконання; забезпеченні музично-освітнього та особистісного розвитку дитини засобами співацької діяльності; реалізації творчого потенціалу кожного учасника хору у процесі сценічно-концертного хорового музикування. В Україні є достатня кількість провідних дитячих хорових колективів, які здатні продемонструвати надзвичайно високий рівень виконання національного репертуару.

Хоровий спів – найбільш доступний і масовий вид мистецтва. Співаючи в хорі, діти вже з молодшого шкільного віку можуть вдосконалювати музичні і вокальні здібності. Хоровий спів покликаний розвивати високі духовні почуття, громадянське мислення і патріотизм, виховувати емоційну культуру і естетичні почуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АЕДА – дитяча вокально-хорова школа [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://04744.info/de-navchatis-v-umani/3299-АЕДА> дитяча-вокально-хорова-школа
2. Алексеева Н. О. Уроки техники речи в самодеятельном коллективе. Ленинград, 2002. 236 с.
3. Андреева Л. М. Методика преподавания хорового дирижирования. Москва : Музыка, 2009. 167 с.
4. Анисимов Л. М. Дирижер – хормейстер. М. : Музыка, 2006. 210 с.
5. Апраксина О. Про можливості та зміст дослідницької роботи вчителя музики в загальноосвітній школі // Музика в школі. Збірка статей. Випуск 9. К. : Муз. Україна, 2013. № 89. С. 3-9.
6. Асафьев Б. О хоровом искусстве. Л. : Музыка, 2000. 236 с.
7. Айкина Л. П. Методика детского вокально-хорового воспитания. Организация детского хорового коллектива. Барнаул : Изд-во АлтГАКИ, 2007. 15 с.

8. Антонюк В. Постановка голосу: Навчальний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів. К.: Українська ідея, 2000. 68 с.
9. Баземчук Л., Вальков Ю. Музика в школі. Проблеми вдосконалення музичної освіти в загальноосвітній школі // Завуч 2003. № 8. С. 8-9.
10. Баллер Е. А. Социальный прогресс и культурное наследие М. : Наука, 1987. 159 с.
11. Барановська І. Г. Стан сформованості художньо-творчої самореалізації підлітків в умовах діяльності ансамблю народної музики // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2006. №5. С. 85-89.
12. Бенч О. Г. Хорова школа П. Муравського // Український світ. К., 1993. 115 с.
13. Бенч О. Г. Хороспів українців // Український світ. 1993. № 1. С.13-15
14. Бенч-Шокало О. Г. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. К.: Ред. журн. «Укр. світ», 2002. 440 с.
15. Білявський Є. Засвоєння сучасної музичної мови в хорі К., 1984. 246с.
16. Болгарський А. Г. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього вчителя музики // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. К. : УДПУ, 1997. С. 290-293.
17. Браудо И. Артикуляция (О произнесении мелодии). Ленинград, 2003.– 95 с.
18. Брянский Н. Метод обучения хоровому пению. Ленинград, 2000. 103с.
19. Бутенко Л. В. Духовний розвиток особистості у процесі інтерпретації літературно-художніх творів // Оновлення змісту та форм дошкільної і початкової освіти України: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. МДУ. Миколаїв, 2003. С. 223-226.
20. Виноградов К. Работа над дикцией в хоре. М. : Музыка, 2001. 220 с.
21. Водяна В. О. Духовне становлення особистості підлітка як педагогічна умова розвитку його творчої активності (в контексті реалізації культурно-мистецьких програм) // Наукові записки Тернопільського національного

- педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2007. №10. С. 61-64.
22. Гаврилова А. Работа над хоровими произведениями. Москва, 2002. 144 с.
23. Гловацький С. Методичні рекомендації щодо організації роботи хорових колективів // Завуч 2009. № 3 С. 5-6.
24. Горбенко С. С. Дитяче хорове виховання в Україні. Навчально-методичний посібник. К. : ІЗМН, 1999. 253 с.
25. Горбенко С. С. Історичний розвиток музичної освіти дітей шкільного віку гуманістичної спрямованості // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія методика мистецької освіти: Збірник наукових праць, 2004. Вип. 1 (6). К. : НПУ. 284 с. С. 263–269.
26. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання. – вид. друге, доп. Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. 416 с.
27. Гулеско І. І. Работа студента хормейстера над партитурою в класі по спеціальності : метод. вказівка для студ. ін-ту культури. К., 2000. 79 с.
28. Гуменюк А. Український народний хор. К., 2009. 157 с.
29. Гумінська О. Концепція формування діяльної особистості в процесі музичного виховання // Завуч. 2005. № 16. С. 15.
30. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. К., 1994. С. 6.
31. Дмитриевский Г. А. Ансамбль хора. Работа с хором М. : Профиздат, 2002. 93 с.
32. Дмитриевский Г. А. Хороведение и управление хором. М., 2007. 163с.
33. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной педагогики. М. : Музыка, 2008. 267с.
34. Доронюк В. Сливоцький М. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Навчальний посібник для викладачів і студентів вищих

навчальних закладів і вчителів музики шкіл різного типу. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. 306 с.

35. Євтушенко Д. Питання вокальної педагогіки: Мистецтво, 2003. 340 с.
36. Живов В. Исполнительский анализ хорового произведения М., 2007. 261с.
37. Зелінський П., Збожимська Н. Репертуар шкільного хору як фактор музично-естетичного виховання учнів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2012. № 6 (Ч. 2). С. 209–215.
38. Зоринка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Зоринка>
39. Іванов В. Ф. Співацька освіта в Україні у XVIII ст. К. : Муз. Україна, 1997. 289 с.
40. Історія української музики. Від найдавніших часів до середини XIXст. Т.1, Т.4 К. : Наукова думка, 2009. 446 с.
41. Камінська М. Історичний аналіз проблеми вокального виховання у Львівській державній хоровій школі та народній хоровій капелі хлопчиків та чоловіків «Дударик». Вісник КНУКІМ. Наукові записки. Серія: Мистецтво. Київ, 2014. №1. С.141-145
42. Камянець-Подільська міська дитяча хорова студія [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zhuravlyk.ucoz.com/index/istorija_shkoli/0-21
43. Лащенко А. Українське хорове мистецтво XX століття [Електронний ресурс] // Мистецтвознавство України. 2009. Вип. 10. С. 71–75. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mysu_2009_10_12.pdf.
44. Львівська державна хорова школа «Дударик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dudaryk.ua/ua/dudaryk_press_release
45. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы теории и техники. М., 2005. 153с.
46. Музичне мистецтво. 5-8 кл. : навч. програма для загальноосвітніх навч. закладів / упор. : Б. Фільц, І. Белова, Г. Букреева, М. Демчишин та ін. // Мистецтво та освіта 2005. № 1. С. 2-7.

47. Національна Доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Педагогічна газета. 2001. № 7 (липень).
48. Олексюк О. Музична педагогіка: Навчальний посібник. К.: КНУКіМ, 2006. 188 с.
49. Парфентьев Н. П. Древнерусское певческое искусство в духовной культуре Российского государства XVI - XVII вв. Школы. Центры. Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1991. 234 с.
50. Печенюк М.А. Естетичне виховання засобами вокально-хорового мистецтва // Збірник наукових праць. Серія педагогічна. Вип. 13. Кн. 2. Кам'янець-Подільський, 2007. С. 170-173.
51. Редько А. М. Интеграционное обучение юных певцов художественными возможностями хорового детского театра. Проблемы и перспективы развития образования : материалы Междунар. науч. конф., (г. Пермь, апрель 2011 г.). Пермь : Меркурий, 2011. Т. I. С. 201–205.
52. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : Навч. Посібник. К., 2002. 270 с.
53. Світайло С.В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом: навчально-методичне видання. К: КІМ, 2007. 132 с.
54. Смирнова Т. А. Вища диригентсько-хорова освіта в Україні: минуле і сучасність: монографія. Харків: Константа, 2002. 256 с.
55. Соколова А. В. Проблеми навчання школярів хоровому співу у 20-х роках ХХ століття. С. 86–90 [Електронний ресурс] А. В. Соколова. Режим доступу : http://конференция.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_3_1_23.pdf
56. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів диригентсько-хорових факультетів музичних педагогічних вузів. Суми, 2002. 91 с.
57. Струве Г. Школьный хор. Москва : Просвещение, 1981. 191 с.
58. Сухомлинський, В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибр. твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. К., 1976. Т. 1. 202с.

59. Тельчарова Р.А. Уроки музикальної культури. Москва: Просвещение, 1991. 158 с.
60. Ткаченко Л., Савчук Л. Особливості уроку музики як шкільного предмета як уроку мистецтва // Завуч. 2003. № 1 С.10-11.
61. Фільц Б. М. «Дзвіночок». Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24065
62. Хлебнікова Л. Методика хорового співу у початковій школі Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2006. 216с.
63. Хор хлопчиків та юнаків мукачівської хорової школи /з нагоди 30-річчя створення колективу [Електронний ресурс]. Режим доступу :<https://mukachevo-rada.gov.ua/index.php/culture/viddil-kulturi-vikonavchogo-komitetu-mukachivskoji-miskoji-radi/item/12130-mukachivskyikhorkhlopchykivtaiunakivprovedeiuvilleinikontsertyznahody35richchiazchasuzasnuvanniakhorovoishkoly>
64. Хор «Щедрик» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/2006/12/04/56969>
65. Цалай-Якименко О. С. Київська нотація як релятивна система // Українське музикознавство. 1974. Вип. 9. С. 197-224.
66. Шамина Л. Работа с самодеятельным хоровым коллективом Москва: Музыка, 2008. 153 с.
67. Шумська В. Методи і прийоми розвитку пізнавальної активності учнів на уроках музики // Педагогічний пошук. 2006. № 3. С. 66-68.
68. Щербакова К. В. Діагностування творчих здібностей учасників художньо-творчих колективів // Молодь і дозвілля. К. : Український науково-дослідний інститут проблем молоді, 2005. С. 27.
69. Щукина Г. И. Роль деятельности в учебном процессе. Книга для учителя. Москва: Просвещение, 2006. 144 с.
70. Юцевич Ю. Теорія і методика розвитку співацького голосу: Навч-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. К.: ІЗМН, 2008. 160 с.